

Ն Ե Ր Ք Ի Ն Տ Ե Ս ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Կրիմինալիստների միջազգային ժողովը Պետերբուրգում. — Ոճրագրիտության մէջ նոր հոսանք. — Պրոֆէսոր Լիստի կարծիքը. — Ընչաքաղցութիւնը իբրեւ լաւցաւորութեան շարժառիթ. — Փողամու հալ ինտելիգէնտների նմուշներ. — Ազնուական կալուածատիրութեան պահպանութիւն. — Լազարեան ճեմարանի Լիցէօնի 30-ամեակը:

Ասկտեմբերի սկզբներում Պետերբուրգում գումարուեց ոճրագէտների կամ կրիմինալիստների միջազգային համաժողովը մօտ 400 անդամների մասնակցութեամբ: Առաջին անգամ էր Ռուսաստանում տեղի ունենում այդ միջազգային ժողովի գումարումը: Կրիմինալիստների IX համաժողովը բացեց ինքը արդարադատութեան միջոցով ֆրանսերէն արտասանած մի բաւական երկար ճառով: Մինիստր Մուրավիովը իրան համակիր յայտնեց այն նոր ուղղութեան, որ սկսում է տիրապետող հոսանք ստեղծել ոճրագրիտութեան մէջ: աւելի մարդասէր լիբրալներումը ցոյց տալով դէպի յանցագործի անձնաւորութիւնը և չարիքի արմատները որոնելով հասարակական կարգերի մէջ: Այդ նոր ուղղութեամբ դատաւորը պէտք է ի նկատի ունենայ աւելի ոճրագործի հոգեբանական շարժառիթները քան նրա գործած յանցանքի նիւթական հետեւանքները, այնպէս որ դատաւորից առաւել պահանջւում է հմտութիւն հոգեբանութիւնից, քան պատժական օրէնքների խիստ հետեւողութիւն: «Ոճրագէտները, ասում է պրոֆէսոր ֆօն Լիստ, պէտք է նախ և առաջ ուսումնասիրեն ոճիրների պատճառները, որովհետև յանցաւորութիւնը բուն է դրել հէնց հասարակական կեանքի և սօցիալական խմբերի նօրմալ ֆունկցիաների մէջ: Մեր ժամանակուայ յանցաւորութիւնը տարբերւում է նախընթաց ժամանակաշրջանների յանցաւորութիւնից երկու խիստ բնորոշ գծերով:

ա) սեփականազուրկների (պրօլետարիատ) յանցաւորութեամբ
 և ջղագարների (նեվրատենիկ) յանցաւորութեամբ: Արդիւնա-
 գործութեան զարգացման հետ մեծ քաղաքներում աւելանում է
 թէ սեփականազուրկ դասի և թէ ջղագարների թիւը: Արդիւ-
 նագործութեան հետ քանի գնում է աւելի ու աւելի սուր կեր-
 պարանք է ստանում գոյութեան կռիւը: արդիւնագործութեան
 և առետրի այդ վիթխարի զարգացման արգելք չի կարող լինել
 օրէնսդիրը: Նա միայն կարող է մի բան անել, օգնել նրանց, ու-
 բոնց գոյութեան անողորմ կռիւը սպառնում է ոչնչացումով:

Բայց մենք գիտենք որ ոճրագործութիւնները պակաս չեն և
 խոշոր սեփականատէրերի և բուրժուա դասակարգի մէջ, մենք
 չիշել էինք, օրինակի համար, Էմբերների և Մօնիէների, ինչ-
 պէս և Պանամայի հերոսների մասին (№ 6): Այդ տեսակ օրի-
 նակներ կարելի է շատ բերել զանազան երկրների բանկիրների
 և կապիտալիստ սպեկուլանտների կեանքից:

Ի՞նչն է ստիպում որ այդ ապահով մարդիկ ոճրագործու-
 թեան դիմեն, եթէ ոչ անկշտում տենչը— ձեռք բերել որքան
 կարելի է շատ այն բանից, ինչից կախուած են փարթամ կեան-
 քի բոլոր վայելքներն ու հրապոյրները, ունենալ ձեռքում այն
 թալիսմանը, որ նրա տիրոջ տալիս է ոյժ, իշխանութիւն իր նը-
 մանների վրայ, յարգանք ամբոխի և որոշ ինտելիգէնաների կողմից:

Ժամանակակից պայմաններում փողատէին է վայելում
 քաղաքակրթութեան բոլոր բարիքները, կեանքի բոլոր վայելք-
 ները, այն, պէտք է փիլիսոփայ լինել Մամոնայից չը գայթակ-
 ղուելու համար:

Սակայն այդ «փիլիսոփայութիւնից» դժուար է դառնել
 մեր ինտելիգենցիայի մէջ, թէ ընչաքաղցութիւնը ինչ սոսկալի
 աւերումներ է անում մեր ինտելիգէնցիայի իդէալների մէջ,
 այդ գիտենք բոլորս, մանաւանդ վերջին տարիներում տեղի ու-
 նեցած մի քանի փաստերից յետոյ: Նմուշներ:

Ահա ձեզ մի աղքատ դիւղացու դաւակ, որ մինչև ինժե-
 ների դիպում ձեռք բերելը աւելի քան համեստ ապրուստի էր
 սովոր, բայց ձեռք բերելով դիպում և ապա ամուսնանալով մի
 «կրթուած» տիկինիկի հետ նա յանկարծ պահանջ է դրում ու-
 նենալ տարեկան դէթ 8—9 հազարի եկամուտ: Ի՞նչպէս ձեռք
 բերել այդպիսի խոշոր հասոյթներ: Բազում այդ հնչում է, կազ-
 մակերպիր ընկերութիւն, հաւաքիր միամիտներից գումարներ,
 հիմնիր մի վերուն ու սնամէջ գործ և դարձիր լիաբօր կառա-
 վարիչ, թող քեզ վրայ վստահացած միամիտները հա սպասեն
 թէ դու նրանց դիվիդենտ կը տաս, ծուղակներիդ մէջ ընկնե-
 լով թող նրանք քանդուեն, քո ինչ հոգան է, նրանք յիմար են

եղել, իսկ դու ճարպիկ, ուստի և վայելիր քո հանձարի պըտուղները...

Ահա ձեզ մի այլ օրինակ. երբ նա չքաւոր ուսանող էր, սիրում էր ոգևորուել իդէալներով, սիրում էր գիշերները դիտել երկինքը, տիեզերքի անհունութեան մէջ անթիւ աստղերի յոլքով զմայլել: Գիտութեան տաճարից ահա ընկաւ մեր աստղագէտը Բագու, նրա սիրած աստղերի փայլն իսկոյն նսեմացաւ ոսկու դէզերի փայլի առաջ: Այդ չքաւոր իդէալիստը մի քանի տարի չանցած դառաւ նաւթային աշխարհում յայտնի գործիչ. բայց տարեկան 7—8 հազար հասոյթը սկսեց նրա գրգռուած ախորժակին գոհացում չը տալ, և նա մի գեղեցիկ օր վերջրեց իրան վստահացած գործի ամբողջ գրամագլուխը և ծլկուեց արտասանման...

Մի երրորդ օրինակ եւս Բայց այս անգամ առաջ բերենք գործը այնպէս, ինչպէս պարզուել է դատաւարութեան ժամանակ:

Ահա գործի էութիւնը:

Բագուի նաւթագործ պ. Մ. Շահգիդանօվը, հանդիպելով իր նախկին կառավարիչ երդուեալ հաւատարմատար պ. Գ. Ենգիբարօվին կլուրում, ասաց նրան բոլորի ներկայութեամբ.

—Վաղը եկ գրասենեակս և վերադարձրու ինձնից գողացած փողերս:

Փաստաբան Ենգիբարօվը պատասխանատւութեան կանչեց հրապարակապէս իրան գող անուանողին պատժ. օրէնքն. 131 յօդ. հիման վրայ: Ենգիբարօվը, ուրեմն, մեղադրում էր Շահգիդանօվին իրան անպատուելու և ոչ զրպարտելու համար. այս վերջին դէպքում Շահգիդանօվը պարտաւոր կը լինէր փատերով ապացուցել իր խօսքերը, իսկ առաջին դէպքում՝ ոչ: Հաշտարար դատաւորը Շահգիդանօվին մեղաւոր համարեց Ենգիբարօվին խօսքերով վիրաւորելու մէջ և դատապարտեց նրան 10 օրուայ քանտարկութեան: Այդ վճռի դէմ բողոք է տրուած երկու կողմից եւս: Պ. Ենգիբարօվը գտնում էր որ պատիժը թեթիւ է, իսկ Շահգիդանօվի հաւատարմատար Սմիրնօվը խընդրում էր ներկայ դէպքում Շահգիդանօվի ասածները զրպարտութիւն համարել և ոչ վիրաւորանք, վստահ որ կապացուցի Ենգիբարօվի երեսին չպրտած մեղադրանքը: Նա խնդրում էր հարց ու փորձի ենթարկել հետեւեալ վկաներին. երդ. հաւատ. Մ. Պապաջանեանին, Շահգիդանօվի գանձապահ Ա. Նազարէթեանին և Բ. Շխեանին:

Բագուի շրջանային դատարանում հոկտ. 3-ին քննուեց այդ գործը: Յիշած վկաները հարց ու փորձի ենթարկուեցին դատարանի

կողմից և հաստատեցին որ Ենգիրարավր, երեք տարի առաջ Շահ-գիրդանովի համար Ղուբայի գաւառում գնելով մի կալուածք, հաստատագիրը (կուպչին) գրել էր տուել իր անուան և միայն անցեալ տարուայ վերջում, Շահգիրդանովի բնազմաթիւ պահանջներից յետոյ, կրտսեր նստարի մօտ կալուածքը գրել է տուել Շահգիրդանովի անուան, վկաները ցոյց տուին որ Ենգիրարավր գնելով Շահգիրդանովի փողով Бак. О—во Руб. Нефт. ընկերութեան ակցիաները՝ գրել է տուել իր անունով, որ Ենգիրարավր լինելով լիակատար կառավարիչ Շահգիրդանովի գործերի $3^{1/2}$ տարուայ ընթացքում, չը նայած Շահգիրդանովի կողմից մի քանի անգամ կրկնուած պահանջներին, չէր տալիս իր կառավարութեան ժամանակամիջոցի հաշիւը, իսկ, երբ Ենգիրարավր հեռացաւ պաշտօնից, երեսց որ հաշուեւածատեւանները շատ անփութ կերպով էին պահուած, ոչ մէկը զրանցից վերջացրուած չէր Ենգիրարավրի կառավարութեան ժամանակամիջոցում Շահգիրդանովի պարտքը աւելացաւ մօտ մի միլիօն ռուբլով, Շահգիրդանովի հետ կապած պայմանով Ենգիրարավր պէտք է ստանար տարեկան 9000 ռուբլի, մինչդեռ նա վերցրել է 12 հազար, իսկ երբ Շահգիրդանովը բողբել է այդ քանի դէմ, Ենգիրարավր յայտնել է որ ինքը ստանձնելով Շահգիրդանովի գործերը զրկուել է մի այլ պաշտօնից, որից ստանում էր 3000, եւ թէ ողձկի յաւելումը կատարուել է տիկին Շահգիրդանեանի թոյլտուութեամբ, Դատատանում պարզուեց նաեւ այն, որ Ենգիրարավր Շահգիրդանովի փողերով գնել էր «Սամուր» անուով գործարանը, իսկ հաստատագիրը կատարել էր իր անուան, որ նա սպառնացել է Շահգիրդանովին՝ կրեդիտորների կողմից բողբել նրա պարտամուրհակները, որ թողնելով իր պաշտօնը նա քաղաքի մէջ տարածում էր լուրեր Շահգիրդանովի մօտալուտ անանկութեան մասին և այլն:

Պ. Ենգիրարավր ինքը անձամբ չէր եկել դատարան, իսկ նրա հաւատարմատար պ. Բայկովը, վկաների ցուցմունքների դէմ ոչինչ չասելով, պնդում էր, որ ներկայ դէպքում տեղի է ունեցել վիրավորանք և ոչ զրպարտութիւն, Շրջանային դատարանը փոխեց հաշտարար դատարանի վճիռը և աւելի եսթեթիկ պատիժ սպմանեց Շահգիրդանովի համար, այն է 50 ռուբլի տուգանք:

Պ. Ենգիրարավր այժմ մտադիր է Շահգիրդանովին մեղադրել արդէն զրպարտութեան մէջ, Դատարանը, ի հարկէ, կը պարզէ հարցը, իսկ առ այժմ սոսկալի ծանր տպաւորութիւն են թողնում մարդուս վրայ այն բոլոր փաստերը, որ լոյս են հանել վկաները:

Այդպէս է ահա կեանքը կերպարանաւորուած է հաստատ համոզմունքներից և իդէալներից զուրկ ինտելիգէնտներին, Գիտութեան մարդը, պրօֆէսորը, գոհանում է որ և է 3 հազարով մանկութիւնից փաթեթաւ կեանքի սովոր մի Գրիգոր Արծրունի կարողանում է որ և է 2 հազարով ապրել, իսկ երեկուայ աղքատ գիւղացին, թշուառ սովորաբար կամ տէրտէրի տղան, դիպումը գրպանում դնելով, դառնում է արիստօկրատ-բուրժուա և պահանջում է սինեկուրաներ, մխտում է տասնեակ հազարներ, և չը բաւականանալով դրանցով էլ, դիմում է ստոր միջոցներով՝ փողատէր դառնալու համար: Ահա ժամանակակից մեր ինտելիգենցիայի ձգտումները: Բաղդաւորութիւնը փողի մէջ են տեսնում, և այդ բաղդի ուրուականի յետից վազելով՝ տրորում են իրանց ոտների տակ աղնութիւն, պատիւ, իդէալ և մերձաւորի բարօրութիւն...

Լ. Ս.

25 հոկտ.

Յունիսի 3-ին հրատարակուած է ազնուականների փոխադարձ օգնութեան դրամարկղների մասին օրէնքը, որի նպատակն է տոհմային ազնուականների կալուածների պահպանութիւնը Այդ դրամարկղները ազատուած են ամեն տեսակ պետական տուրքերից, պետական գանձարանից տրուելու է միանուագ օժանդակութիւն և, բացի այդ, տասը տարի շարունակ նոյն գանձարանից յատկացնուելու նպատաւ Այդ միջոցներով ազնուականութիւնը դիւրութիւններ և արտօնութիւններ է ստանում իր ձեռքում պահպանելու իրանց գրաւ դրած կալուածները, որոնք այլապէս պէտք է հրապարակային վաճառքի հանուէին և ծախուելով անյնէին միւս դասակարգերի ձեռքը:

Հոկտեմբերի 24-ին Մոսկուայի Լազարեան ձեմարանը տօնեց իր մասնագիտական դասարանների կամ լիցէօնի գոյութեան երեսնամեակը: Լազարեան ձեմարանի լիցէօնը վայելում է համալսարանների իրաւունքները, բացի գիտական աստիճանների արժանացնելու իրաւունքը և արտօնութիւններ: Լազարեան Լիցէօնի եռամեայ դասընթացքում աւանդում են. 1) հայոց գրականութիւն, 2) արարական գրականութիւն, 3) պարսկական գրականութիւն,

4) Թիւրք-թաթարական լեզու, 5) Արեւելի պատմութիւն,
6) ռուսաց գրականութիւն, 7) վրաց լեզու 8) պարսից և
թիւրքաց լեզուների գործնական վարժութիւն և արեւելեան
գեղագրութիւն: Վերջին տարիներս մտցրուել են և մի
քանի հասարակական-իրաւարանական առարկաներ և ֆրան-
սերէն լեզու: Աիցէօնը ունի արեւելագիտութեան բաւական
հարուստ գրադարան: Տարարախտարար հայկական բաժինը հե-
տու է լիակատար լինելուց: